

Tataristan: Rusya Federasyonu'na Bağlı Özerk Bir Türk Cumhuriyeti

İbrahim Güner *

I. Fizikî ve Beşerî Coğrafya

1990 yılında bağımsızlığını ilan etse de henüz tanınmamış olan Tataristan, Rusya Federasyonu'na bağlı bir cumhuriyettir. Ülke en son 1994 yılında Rusya Federasyonu ile arasındaki belli başlı yetki sınırlamalarının olduğu bir anlaşma imzalamıştır. Tataristan İdil (Volga) Nehri havzasının orta kesiminde. İdil ve Kama nehirlerinin birleştiği noktanın çevresinde yer alır. Bu konumuyla ülke, Rusya'nın Avrupa'daki ve Asya'daki toprakları arasında bir köprü konumundadır. Çuvaşistan, Mari, Udmurt, Başkurdistan cumhuriyetleri, Ulyanovsk (Simbir), Kirov, Orenburg, Samara (Kuybişev) ülkeleri (oblast) ile çevrilidir. Yüzölçümü 67.836 km², nüfusu 3.868.730 kişi (2016), nüfus yoğunluğu km² başına 57 kişi, başkenti Kazan'dır (1.216.965 nüfus; 2016).

Fizikî Coğrafya: Genelde alçak (ortalama yükseltisi 200 m) ve engebeli bir ovayla kaplı olan Tataristan'da sade görünüşlü yüzey şekilleri egemendir. İdil Nehri'nin batısında

yüksekliği 235 metreye ulaşan arazi İdil Tepelerinin en kuzey ucunu meydana getirir. Doğuda Ural Dağları'na doğru yükselen bölgenin güneydoğusunda, yaklaşık 338 m yükseklikteki Bögelme-Belebey Platosu yer alır. İdil Nehri ülke topraklarının batı ucundan kuzey-güney doğrultusunda akar. Toprakların büyük bölümünü İdil'in bir kolu olan Kama Nehri sular. İdil üzerinde kurulmuş olan Kuybişev Barajı'nın gölü önemli bir kısım araziyi işgal etmiştir.

Tataristan'da kara iklimi hâkimdir. Kışlar uzun ve sert, yazlar ise sıcak geçer. Yıllık yağış miktarı ortalama 400-500 mm kadardır. En çok yağış yaz aylarında görülür. Pek yağışlı olmayan kış mevsiminde kar kalınlığı 60 santimetreyi geçmez. Cumhuriyet topraklarının % 16'sı ormanlarla kaplıdır. Nehir kenarlarındaki taşkın ovalarında geniş çayırlar yer alır. Tataristan'ın büyük bölümü kara toprakla (çernozem) kaplıdır.

Beşerî ve Ekonomik Coğrafya: Ülkede Tatarlara Kazan veya İdil Tatarları ismi verilir. Kazan Tatarlarının nüfusu yaklaşık 9 milyon olup bunun üçte bir kadarı Tataristan'da yaşamaktadır. Ülke nüfusunun % 53'ünü Tatar Türkleri, % 42'sini Ruslar teşkil etmektedir. Bu iki etnik grup dışında ülkede, çoklukla Tatarca konuşan Çuvaşlar, Çirmişler ve Udmurtlar yaşamaktadır. Ukrainerler, Mordvinler ve Başkurt Türkleri de Tataristan'daki önemli azınlık gruplarındandır. Ülkenin resmî dilleri Tatarca ve Rusçadır. Tataristan'da 2002 Rusya Federal Yasasına (Rusya Federasyonu İnsanlarının Dillerinde) göre resmî alfabe Kiril alfabesidir. 14. yüzyılda Müslümanlığı kabul eden Tatarlar, Türkistan'ın İslamlaşmasında önemli yer tutmuşlardır. Tatarların tamamına yakını Müslüman'dır. Kereşenler olarak bilinen küçük bir Tatar grubu ise Ortodoks'tur. Nüfusun % 40 kadarı Ortodoks Hristiyan ve diğer dinlere mensuptur. Halkın % 74'ü şehir ve kasabalarda, % 26'sı kırsal alanlarda oturmaktadır. Tataristan Cumhuriyeti idarî yapılanmasında 43 rayon (idarî

(*) Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

bölge) ve 20 civarında şehir bulunmaktadır. Başkent Kazan dışındaki önemli şehirleri Naberejniye Çelny (Yan Çallı; 526.750 nüfus; 2016), Nijnekamsk (Tübenkama; 236.197 nüfus) ve Almetıyevsk'tir (Elmet; 152.580 nüfus).

Tataristan Cumhuriyeti küçüklüğüne rağmen gerek endüstrisi gerekse tarımıyla Rusya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir ve federasyonun en zengin ülkelerinden biri sayılmaktadır. Gayri Safi Bölgesel Hasıla'nın % 43'ünü endüstriyel üretimin oluşturduğu Tataristan, kişi başına endüstriyel üretimde Rusya Federasyonu'ndaki birimler arasında ikinci sıradadır.

Tataristan topraklarının büyük bir bölümü tarıma elverişlidir. Yetiştirilen başlıca ürünler çavdar, buğday, mısır, keten, patates ve şeker pancarıdır. Ayrıca sebze ve meyve üretimi de gelişmiştir. Hayvancılık ve buna bağlı olarak mandıracılık önemli bir uğraşı alanıdır.

En büyük yeraltı zenginliği petrol ve doğal gazdır; yılda ortalama 32 milyon ton petrol çıkarılmaktadır. Petrol ve doğal gaz Elmet, Leninogorsk, Alabuğa, Mendeleyev şehirlerinde çıkarılır. Çıkarılan petrol boru hattıyla Moskova, Perm, Gorkiy, Kuybişev, Yaroslavl, Rezon ve Başkurdistan'daki rafinerilere gönderilir. Kuybişev Barajı'ndan elektrik enerjisi elde edilir.

Ülkede petrol ve petrole bağlı ürünlerin yanı sıra bir diğer önemli endüstriyel üretim dalı makine imalat sektörü gelişmiştir. Otomotiv sanayii alanında Rusya Federasyonu'nun önde gelen merkezlerinden biri konumundadır. Diğer önemli sanayi kolları elektronik, kereste ve gıda endüstrileridir. En önemli tesisler Kazan ve çevresi ile Kama ırmağı boyunda (özellikle otomotiv) toplanmıştır. Ulaşımında daha çok nehirlerden faydalanılır. Moskova ve İdil havzasının diğer şehirlerine ırmak limanlarıyla düzenli yolcu taşımacılığı yapılır. Demiryolu fazla gelişmemiştir. Ülkenin kuzeybatı ve güneydoğu uçlarından Moskova ve Urallara uzanan iki ana hat geçer. Birçok merkez arasında karayolu bağlantısı vardır. Kazan'da büyük bir havaalanı bulunmaktadır.

Bibliyografya

Nadir Devlet, Çağdaş Türk Dünyası, İstanbul 1989, s. 88-105;

a.mlf., "Türk Dünyasının Demografik ve Ekonomik Yapısına Toplu Bir Bakış", TDEK2, I, 62-66;

İlhan Uludağ - Vildan Serin, S.S.C.B.'ndeki Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye ile İlişkileri, İstanbul 1990, s. 303-305;

Ali Yiğit, Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası, Elazığ 1996, s. 36-38;

Ramazan Özey, Dünya ve Ülkeler Coğrafyası, 2000 İstanbul, s. 191 - 193;

Emin Atasoy, Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları: Rusya, Bulgaristan, Belarus ve Polonya Bursa 2015; s.220 - 245.